

daad en gedachte

ORGAAN GEWIJD AAN DE PROBLEMEN
VAN DE ZELFSTANDIGE ARBEIDERSSTRIJD

30-ste JAARGANG, NUMMER 11, NOVEMBER 1994

ISSN 1381-5199

DAAD EN GEDACHTE

Bij elke bijzondere handeling gaat het denken aan het doen vooraf. Bij het handelen van klassen of massa's blijkt de betekenis van het handelen pas achteraf. Hier gaat de daad vooraf aan het begrip.

Theo Maassen

ORGAAN GEWIJD AAN DE PROBLEMEN VAN DE ZELFSTANDIGE ARBEIDERSSTRIJD

GEEN VASTE ABONNEMENTSPRIJS

DE UITGAVE ZAL WORDEN BEKOSTIGD UIT
VRIJWILLIGE BIJDAGEN

Redactie en administratie:
Schouw 48-11
8232 BD Lelystad
Postgiro 30 76 95

EEN TOENEMEND AANTAL SOCIALE CONFLICTEN IN FRANKRIJK

“NADAT er”, zo schreef het Franse dagblad *Libération* begin november, “gedurende lange tijd geen sprake is geweest van sociale onrust, is er sedert kort in die situatie een wijziging gekomen.” Het blad verzuimde niet die verandering te verklaren. Met het aantrekken van de economie waren tal van Franse bedrijven uit de rode cijfers gekomen. Na de magere jaren waarin zij moesten inleveren om, zoals dat heette, de ondernemingen als het maar even kon van de ondergang te redden en dus op de tocht staande arbeidsplaatsen te behouden, verlangden de arbeiders dat zij thans zouden profiteren van het ingetreden herstel. Door te staken zetten zij aan hun eisen kracht bij.

Een van deze stakingen was die, welke uitbrak bij de aluminiumfabriek van het concern *Péchiney* in Duinkerken. Daarover hebben wij in het vorige nummer van *Daad & Gedachte* aan de hand van nog maar tamelijk schaarse informaties reeds het een en ander geschreven. Onze lezers zullen het zich herinneren: *Aluminium Dunkerque*, waar drie jaar geleden de productie begon, is een hoogst modern bedrijf met hypermoderne arbeidsverhoudingen dat als ‘de fabriek van de 21ste eeuw’ werd gepresenteerd. De omstandigheden in aanmerking genomen, zouden zich daar - meende de directie - geen arbeidsconflicten voordoen. Het liep anders.

“Telkens en telkens weer”, aldus het vooraanstaande dagblad *Le Monde*, “vertelde men de arbeiders in Duinkerken, dat ze een speciale, een meer dan normale verantwoordelijkheid droegen, dat ze bij een wel heel bijzonder bedrijf in dienst waren en dat ze zich daarom gelukkig mochten prijzen. Het werkte averechts.” De arbeiders wilden hun ‘speciale verantwoordelijkheden’ wel eens speciaal gehonoreerd zien. Ze eisten onder meer een loonsverhoging van duizend francs (ongeveer fl. 300,-) per maand.

“Wij willen”, verklaarde een van hun woordvoerders, “meer blijk van waardering. Ze vragen steeds meer offers van ons zonder dat daar bonussen of premies tegenover staan.” Een van de kranten sprak van een “ontploffing in een modelvitrine”.

Inmiddels is het werk in de aluminiumfabriek hervat, om te beginnen door de avondploeg op zondag 6 november, ook al werden de eisen niet volledig ingewilligd. Het werk was 26 oktober neergelegd omdat de directie niet verder wilde gaan dan 315 francs. Toen de staking twee weken duurde werd 450 francs geboden. Het bod werd door de samenwerkende vakbonden van de CGT, de CFDT en de FO aanvaard en de achterban kon er zich mee verenigen omdat er tegelijkertijd diverse verbeteringen in de

arbeidsverhoudingen werden toegezegd. Bovendien werden de dagen dat er gestaakt werd doorbetaald; twee weken in totaal.

Op 3 november, een week voor het einde van de staking, verklaarde *Le Monde* dat de onrust beperkt bleef tot enkele grote ondernemingen en dat er geen tekenen waren dat er ook in andere bedrijven actie zou worden gevoerd. Desondanks, zo liet het blad er meteen op volgen, gaat het weliswaar om slechts enkele vonkjes, maar niettemin is de ontevredenheid en zijn ook de eisen duidelijk genoeg en zouden de bedrijfsleiders er goed aan doen deze serieus te nemen.

Vier dagen later, op 7 november, vroeg *Libération* zich met reden bezorgd af of men wellicht te doen had met acties die zich als een olievlek zouden uitbreiden. Een paar dagen tevoren namelijk was er ook al een staking uitgebroken bij de fabriek van de Brits-Franse onderneming *Alsthom* in Belfort waar gasturbines worden vervaardigd. De arbeiders hier eisten, om soortgelijke redenen als de arbeiders van Péchiney, een loonsverhoging van 1.500 francs per maand voor alle werknemers. Ze verlangden tevens verhoging van de laagste lonen tot 7.500 francs alsmede een werkweek van 39 uur.

Een 'olievlek' werd het inderdaad. Allereerst bleef het conflict bij Alsthom niet tot Belfort beperkt. Bij andere vestigingen van Alsthom werd eveneens de arbeid neergelegd. Dat gebeurde bijvoorbeeld bij de zusterbedrijven in Le Havre, in Petit Quevilly (in de buurt van Rouen) en in Cegelec. Ongeveer tezelfder tijd werd er, om het behoud van arbeidsplaatsen, gestaakt bij de fabriek van Rhodiaval in Besançon, bij de fabriek voor vliegtuigonderdelen Sochata in Châtellerault, bij Martell in Cognac en bij een fabriek voor stoomturbines in de Parijse voorstad La Courneuve. Afgezien van de actie bij Rhodiaval werden, vanwege het economisch herstel, overal looneisen gesteld die de directies bij lange na niet wilden inwilligen. Een krant als *Le Monde* sprak reeds na enkele dagen van "een stakingsfront".

De staking bij Alsthom in Belfort, waar 7.600 arbeiders werken, begon op 2 november. Eerder al, namelijk op 24 oktober, werd er gestaakt bij de Alsthom-fabriek in het nabij Belfort gelegen Bourogne. Zowel daar als in Belfort werd het bedrijf bezet, bij beurten door telkens een andere ploeg stakers. Bij alle toegangen werd gepost om eventuele onderkruipers te weren. Van hogerhand werd een 'bemiddelaar' benoemd en er werd druk onderhandeld tussen de directie en vertegenwoordigers van de vakbonden. Dat leverde geen enkel resultaat op, gezien de vastberadenheid en de strijdlust van de achterban.

Maandag 7 november verzamelden de arbeiders die op dat moment niet bij een ploeg bezetters waren ingedeeld zich buiten de fabrieksgebouwen om zich te beraden over verder te ondernemen acties. Het nieuws dat het personeel van Péchiney in Duinkerken een deel van zijn eisen ingewilligd had gekregen vormde hét onderwerp van gesprek. De stakers voelden zich er door gesterkt. Uiteraard vormde ook de, evenals bij Aluminium Dunquerke, sterk toegenomen werkdruk een telkens terugkerend thema.

In Bourogne verschenen werkwilligen voor de fabriekspoort die toegang verlangden met het argument dat de 'vrijheid van de arbeid' moest worden gerespecteerd. Maar zij die op wacht stonden bij de hekken zorgden ervoor dat deze gesloten bleven.

Dinsdag 8 november trokken drieduizend stakers van Alsthom in optocht door de straten van Belfort. Ze marcheerden eerst naar het hotel Altéa waar de directie van Alsthom een onderkomen had gevonden nadat de fabrieken waren bezet. Voor dat gebouw lieten ze luidkeels hun eisen horen, maar ze trokken vervolgens verder, naar de

préfectuur van het departement, wetend dat de directie hun komst niet had afgewacht en zich bij hun verschijning niet meer in het hotel bevond.

De prefect benoemde een nieuwe bemiddelaar, die vooralsnog geen enkel resultaat boekte. Volgens *Le Monde* leek het er even op dat de inmiddels hervatte onderhandelingen tot een oplossing zouden kunnen leiden, maar - zo voegde de krant er aan toe - de concessies van het bedrijf bleken toch onvoldoende. "We staken niet zeventien dagen om akkoord te gaan met een belachelijk geringe loonsverhoging", verklaarde een van de arbeiders. "Er is sprake van een impasse. Het conflict stagneert", zo constateerde *Libération*. Het hielp weinig dat elf arbeiders, werkzaam in de vestigingen te Belfort en Bourogne, voor het gerecht werden gedaagd wegens 'belemmering van de 'vrijheid van de arbeid'. In alle fabrieken van Alsthom waar gestaakt werd stemden de arbeiders in massa voor het voortzetten van de strijd. De bedrijven bleven bezet.

Bij het schrijven van dit overzicht beschikten wij (nog) niet over verdere gegevens. De laatste berichten die wij ontvingen maken er melding van, dat er op dinsdag 15 november voor de tweede maal in Belfort een grote demonstratie zou worden gehouden waarmee alle verkeer in die stad zou worden lamgelegd. Wij komen op die gebeurtenis en op verdere ontwikkelingen in Frankrijk nog nader terug.

- 0 -

IN HET GEHEEL NIET GEHINDERD

DOOR KENNIS VAN ZAKEN

TOEN twee journalisten van *NRC/Handelsblad* aan de fractievoorzitter van de VVD vroegen wat of hij wel dacht van het kabinet-Kok, sprak de heer Bolkestein onder meer over "de meerwaarde" van de paarse ploeg. "Meerwaarde?", zeiden de verbaasde verslaggevers, niet bepaald gehinderd door kennis van zaken, "Dat is toch een marxistisch begrip?" Ze waren er, naar het scheen, onkundig van, dat reeds lang vóór Marx diverse economen, zoals de Physiocraten en de klassiek-liberale Adam Smith en David Ricardo, theorieën over de meerwaarde hadden ontwikkeld.

De heer Bolkestein, herinnerde hen niet aan de geschriften van zijn geleerde voorgangers. Hij volstond ermee 'meerwaarde' "een aanvaarde term" te noemen. Waarop de journalisten van hun kant opmerkten dat dit "voor marxisten zeker" zo was.

"Ik ben", zei Bolkestein, ongetwijfeld tot grote verrassing van zijn liberale achterban, "in sommige opzichten marxist." Hij lichtte dat vervolgens toe met enkele uitspraken waaruit ondubbelzinnig bleek, dat hij, wat het marxisme aangaat, al evenmin door kennis van zaken werd gehinderd als zijn gesprekspartners.

Bolkestein: "Ik ben bijvoorbeeld van mening dat de economie primeert . . . Economie leidt en de rest volgt en je ziet onmiddellijk op langere termijn de culturele, politieke en maatschappelijke gevolgen van hetzij een bloeiende hetzij een aftakelende economie. En punt twee . . . zij heersen wier waarden algemeen aanvaard worden . . ."

"We hebben het nog altijd over het marxisme", zei spreker, die in volle ernst scheen te denken dat zijn woorden overeenstemden met, althans een juiste weergave vormden van, die van Marx. Deze echter heeft de verhouding tussen de economische onderbouw en de politieke en culturele bovenbouw van de maatschap pij op een andere, minder belachelijk onbeholpen manier geschetst dan de heer Bolkestein. En wat heeft zijn bewering, dat "diegenen heersen wier waarden algemeen aanvaard worden" met Marx

te maken? Zou de heer Bolkestein werkelijk denken dat dit neerkomt op diens stelling dat "de heersende ideeën, ideeën van de heersende klasse zijn"?

Je moet het wel aannemen, maar zelfs onder Marx-critici zullen er heel wat zijn, die hun oren nauwelijks kunnen geloven!

- o -

WAARVOOR DIENEN DE WETTEN?

MEER dan twee eeuwen geleden schreef de Franse rechtsgeleerde Simon Nicolas Linguet: "Het is vooral de sociale ongelijkheid die de wetten in stand zoeken te houden, het zijn de daaraan verbonden gevaren, die zij trachten te verzachten. Zij kunnen die ongelijkheid niet doen verdwijnen. Integendeel zelfs, het is hun wezen haar te verankeren. Zij zijn vooral bestemd om de eigendom veilig te stellen . . . Zij vormen een bescherming van de rijken tegen de armen. Het is hard te bedenken, doch niettemin duidelijk gebleken, dat zij in zekere zin een samenzwering zijn tegen het grootste deel der mensheid. Tegen hen die juist het meest behoefte hebben aan hun steun zijn zij hoofdzakelijk gericht."

In zijn in 1767 verschenen *Theorie van de burgerlijke wetten* leest men vervolgens over die wetten: "Het is de rijkdom die hun inhoud bepaalt, het is de rijkdom ook, die van de wetten het grootste voordeel heeft. Zij zijn bastions die ter bescherming van de rijkdom zijn opgericht in een vijandelijk land, waar slechts de rijkdom gevaar loopt. De wetten beogen de bezitter te beschermen tegen aanvallen van hen die niet eens het allernodigste bezitten. En dat is hun ware geest. Dat mag een onaangename geest zijn, hij is aan het bestaan van de wetten onverbrekkelijk verbonden.

Dezelfde zienswijze vertolkte Linguet uiteraard in een van zijn andere werken, namelijk in *L'esprit des lois* (De geest van de wetten). Gaat het hier om opvattingen die gedeeld worden door socialisten? Bepaald n i e t als men met dat op zichzelf weinig zeggende woord de sociaal-democraten op het oog heeft. Zij mogen zich tientallen jaren lang kritisch tegenover de burgerlijke wetten en de burgerlijke justitie hebben opgesteld, hun kijk daarop en hun kritiek had nimmer ook maar enige verwantschap met de zienswijze van Linguet.

"Een goede justitie is in een kapitalistisch stelsel niet mogelijk", schreef vele jaren geleden een vooraanstaand Nederlands sociaal-democraat, "het is echter onze plicht te bevorderen dat de bestaande justitie wordt verbeterd." Hoe, gezien de even tevoren geconstateerde ónmogelijkheid, een verbetering zonder opheffing van het kapitalisme mogelijk kon zijn liet de sociaal-democraat in kwestie buiten beschouwing. Maar alleen al het feit, dat hij de *bestaande* justitie wilde verbeteren laat er geen twijfel over bestaan welk een grote afstand er gaapt tussen Linguet en hem. De 'geest der wetten' is hem verborgen gebleven. Zijn betoog daarentegen ademt de geest van het reformisme.

Er is, voor zover wij weten, geen sociaal-democraat en zeker geen Nederlandse sociaal-democraat, die ooit de kritische analyse van Linguet tot de zijne heeft gemaakt. Wie echter wel standpunten verkondigd heeft welke met die van de Franse auteur zeer nauw verwant zijn is de 20ste-eeuwse, in 1968 overleden, notabene katholieke Nederlandse hoogleraar in het strafrecht prof. dr. W.P.J. Pompe. Toen hij in 1928 het hoogleeraarsambt aanvaardde, deed hij dat met een rede waarin hij het bestaande recht het recht van de *citoyen*, dat wil zeggen het recht van de bourgeois, het recht van de opgekomen derde stand, met onze woorden: het recht van de heersende klasse, noemde.

Onlangs is er een boek verschenen, geschreven door een gepensioneerde officier van justitie die lid van de PvdA was. De auteur beschrijft de "moeilijke relatie tussen de socialisten en de justitie" een relatie die tot in de jaren tachtig moeilijk zou zijn gebleven maar vervolgens minder moeilijk zou zijn geworden doordat de sociaal-democraten hun "ideologische lading overboord gezet" zouden hebben, althans "diep in het schip [zouden] hebben opgeborgen." We hebben dat boek niet gelezen, maar wel een uitvoerige bespreking ervan door Jan Tromp in *De Volkskrant*.

Volgens Tromp beschouwde de sociaal-democratie oorspronkelijk de staat als het machtsinstrument waarmee de bourgeoisie de arbeidende klasse onderdrukte en de rechtsorde als een rechtsorde van de onderdrukkende klasse. Wij zien het anders. Weliswaar zongen de sociaal-democraten ooit - hoe lang geleden wel? - "de staat verdrukt, de wet is logen". Maar dat wekte een schijn, de schijn die door de auteur van het boek en door Tromp beschreven wordt. Men schijnt Linguet te horen, maar men hoort hem in werkelijkheid niet.

Tromp citeert uit het door hem besproken boek: "Al met al vertoonde de PvdA het beeld van een partij die door de macht der feiten gedwongen wel de weg van *law and order* wilde betreden, maar anderzijds wenste vast te houden aan maatschappelijke, humanitaire en individualistische uitgangspunten . . ." De auteur stelt hier twee dingen tegenover elkaar die in het geheel niet met elkaar in strijd zijn, die elkaar volstrekt niet uitsluiten.

De sociaal-democratie, die niet naar de opheffing van het kapitalisme streefde doch naar de 'verbetering' ervan, stond dienovereenkomstig *verbetering* van de burgerlijke wetten voor.

Maar 'verbeterde' burgerlijke wetten blijven natuurlijk burgerlijke wetten. Het zijn de wetten die passen bij de nog altijd kapitalistische 'verzorgingsstaat' en waarover de sociaal democraten om die reden niet meer 'moeilijk' doen. Maar ook van die wetten, die uiteraard de gegeven burgerlijke maatschappijverhoudingen weerspiegelen, geldt nog altijd wat Linguet en Pompe over de burgerlijke wetten hebben opgemerkt.

Linguet houdt zich niet bezig met de vraag of de justitie 'goed' is en of de wetten 'goed' zijn. Anders dan, niet de socialisten maar wel de sociaal-democraten hebben gedaan en doen, onderzoekt hij w a t of zij zijn. Dat leidt tot heel andere konklusies dan die welke worden getrokken door Tromp en kennelijk door de schrijver van het boek dat door hem is besproken.

- o -

KLASSENSTRIJD WAT DE KLOK SLAAT

NU en dan horen wij in volle ernst beweren, dat de zogenaamde 'leer van de klassenstrijd' niet meer is dan een volstrekt ondeugdelijke theorie en dat er van dat, wat in het verleden op zoiets als klassenstrijd leek, niets meer te bespeuren valt. Met 'leer' van de klassenstrijd wordt dan bedoeld op de beschrijving die Karl Marx gegeven heeft van de maatschappijverhoudingen van zijn dagen en van de wijze waarop deze tot stand gekomen zijn. Wij hebben hierboven van de zogenaamde 'leer van de klassenstrijd' gesproken, omdat het geen *leer* is, maar niets anders dan een analyse van de sociale werkelijkheid. Deze werd trouwens niet alleen door Marx, maar vóór hem ook al door

tal van anderen geanalyseerd. Daarbij kwamen die anderen tot soortgelijke, zij het minder diepgaande konklusies.

Dat er van klassenstrijd niets of niets meer te bespeuren valt, kan alleen maar worden beweerd door lieden die hetzij geen flauw idee hebben wat of klassenstrijd is, hetzij zich niet de moeite getroosten om zich heen te zien.

Sinds kort verschijnt er in de Verenigde Staten een periodiek dat *Collective Action Notes* heet en in Frankrijk een soortgelijke publikatie, getiteld *Dans le monde une classe en lutte* (In de wereld een klasse die strijdt). Men behoeft ze slechts vluchtig in te zien om te constateren, dat het klassenstrijd is al wat de klok slaat.

Het onlangs verschenen jongste nummer van *Collective Action Notes* bevat bladzijden lang een beknopt - en uiteraard nog allerminst volledig - overzicht van stakingen, bedrijfsbezettingen, demonstraties en andere acties van loonarbeiders in niet minder dan eenendertig landen.

Nauwe samenwerking van hen die de Amerikaanse tekst verzorgen met de samenstellers van de Franse tekst maakt dat de informatie over wat zich in de Verenigde Staten en wat zich in Frankrijk aan het klassenfront afspeelt begrijpelijkerwijs het uitvoerigst is. *Collective Action Notes* vermeldt, met een korte beschrijving, maar liefst zo'n kleine tweehonderd acties in het tijdvak van november 1993 tot en met mei 1994, waarvan een vijftigtal in Frankrijk en ongeveer een gelijk aantal in de USA.

Geen of nauwelijks nog klassenstrijd te bespeuren? Kom nou!

- 0 -

HOE WORDEN STRAKS IN DE V.S. DE ARBEIDSVERHOUDINGEN GEREGLD?

GERUIME tijd reeds is er in de Verenigde Staten een commissie aan het werk, die tot taak heeft te onderzoeken wat er schort aan de gegeven arbeidsverhoudingen en op welke manier daarin, via wetswijziging, verbetering, in elk geval verandering, zou kunnen worden gebracht. De door de regering-Clinton benoemde voorzitter van de commissie is John Dunlop, gewezen minister van arbeid. De Amerikaanse vakbeweging, die op de bestaande wetgeving nogal wat aan te merken heeft, hoopte dat de commissie voor de dag zou komen met voorstellen, die zouden kunnen leiden tot versterking van haar positie en tot meer erkenning van de kant van het ondernemersdom.

In de loop van dit jaar heeft een zekere Jeffrey McGuinness, voorzitter van een pro-managers vereniging die zich met het onderwerp bezig houdt, in de beurskrant *Wall Street Journal* laten weten, dat de vakbeweging die hoop wel kan laten varen. Onder verbetering of verandering van de arbeidsverhoudingen verstaat de commissie-Dunlop onmiskenbaar verbetering of verandering in het voordeel van de ondernemingen zoals zij en de ondernemingen dat zien.

Maandenlang heeft de commissie, die officieel *Commissie van onderzoek naar de betrekkingen tussen arbeiders en managers* heet, hoorzittingen gehouden om informatie omtrent de bestaande situatie te verkrijgen. In juni j.l. heeft zij rapport uitgebracht. In dat rapport van 163 bladzijden staan geen aanbevelingen. Het bevat alleen maar de feiten, zoals die aan de commissie zijn meegedeeld door arbeiders, managers, vertegenwoordigers van vakbonden, juristen en wetenschappers.

In de tweede helft van dit jaar heeft de commissie deze feiten nader bestudeerd. Tegen het eind van dit jaar zal zij haar konklusies naar het Witte Huis sturen. Dat

betekent dat er pas aan een eventuele wijziging van de Amerikaanse arbeidswetgeving kan worden gewerkt nu er inmiddels, na de jongste verkiezingen voor het Huis van Afgevaardigden en de Senaat, een Congres is dat bepaald niet van grote interesse voor de rechten van de werknemer kan worden verdacht.

In *Labor Notes*, een periodiek gevuld met allerlei artikelen over de wereld van de vakbeweging en haar achterban, is om de zojuist genoemde reden, de traagheid van de commissie gehekel. Het zou, menen wij, inderdaad wel eens zo kunnen zijn, dat een Congres van andere samenstelling, dat wil zeggen met een Democratische meerderheid, zijn goedkeuring aan andere veranderingen van de wet zou geven. Maar die andere veranderingen zouden alleen maar tonen, dat de Democraten anders denken dan de Republikeinen over de belangen van het Amerikaanse kapitaal. Democraten - de geschiedenis heeft het bewezen - treden op als woordvoerders en vertegenwoordigers van een modern ondernemersdom, dat goed begrijpt dat de vakbeweging een instituut van de burgerlijke samenleving is, onmisbaar als het er om gaat de arbeidsvrede te garanderen en de produktiviteit te bevorderen. Men mag wat ons betreft de Democraten, Bill Clinton inclusief, best progressief noemen mits men zich er maar rekenschap van geeft, dat ze progressieve dienaren van het kapitaal zijn.

Inmiddels kan dat van de commissie-Dunlop nu niet direct gezegd worden. De hierboven reeds genoemde Jeffrey McGuinness verklaarde dat zij geenszins bezig is de weg voor zo'n hervorming van de arbeidswetgeving te banen als de vakbeweging wenselijk acht. De tekst van haar tussentijds rapport laat zien, dat Dunlop c.s., zoals veel ouderwetse en bekrompen ondernemers, eerder uit zijn op veranderingen die de positie van de vakbeweging verzwakken.

De Dunlop-commissie, zo heeft *Labor Notes* opgemerkt, heeft tijdens de hoorzittingen heel wat kunnen horen omtrent de manier waarop ondernemers de rechten van de arbeiders en van de vakbonden met voeten treden. Uit het gepubliceerde tussenrapport blijkt echter, dat de commissie niet van plan is om het een en ander te ondernemen tegen werkgevers die ertegen gekant zijn dat hun arbeiders zich bij een vakbond aansluiten, behalve dan als het een vakbond van het bedrijf betreft.

In de loop der jaren is het aantal door bedrijven gestichte en voor personeelsleden min of meer verplichte bonden afgenomen. *Labor Notes* heeft zich afgevraagd of men dit soort bonden op grote schaal zal zien terugkeren.

- 0 -

AANDACHT VOOR HET RADENCOMMUNISME IN ANARCHISTISCH TIJDSCHRIFT

IN het jongste nummer van het anarchistisch tijdschrift *De Vrije Socialist* heeft Ton Geurtsen de aandacht gevestigd op twee geschriften van Anton Pannekoek, te weten op diens voor het eerst in 1938 verschenen *Lenin als Philosoph* en op de van veel vroeger datum zijnde brochure *Darwinisme en Marxisme*, die onlangs door het Noordelijk Gewest van Vrije Socialisten opnieuw is uitgegeven. In het desbetreffende artikel noemt Geurtsen terloops ook een Duitse publikatie, getiteld *Marxistischer Anti-leninismus*, een bundel waarin een aantal opstellen van diverse radencommunistische auteurs is opgenomen. Tenslotte vermeldt hij, dat in het nummer van juli/augustus dit jaar van *Daad en Gedachte* twee teksten van Pannekoek zijn opgenomen die betrekking hebben op de filosofie van Josef Dietzgen.

Geurtsen noemt Pannekoek “verreweg de belangrijkste Nederlandse theoreticus van het radencommunisme”, een stroming die, zo schrijft hij met een verwijzing naar het hierboven reeds genoemde boek dat in Duitsland is verschenen, ook kan worden gekarakteriseerd als “Marxistisch anti-leninisme”.

Geurtsen geeft in het bestek van krap één kolom de inhoud van Pannekoeks kritiek op Lenin heel goed weer. Wat ons verbaasd heeft is de passage waarmee hij zijn samenvatting besluit. Na te hebben opgemerkt dat de overgang in Rusland van staatskapitalisme naar privé-kapitalisme minder groot is dan ze lijkt [iets waarvoor onder meer het geschrift van Pannekoek een verklaring geeft] zegt hij:

“Hoe het anders had gekund en hoe het voor de toekomst anders zou kunnen: het zijn alternatieven die bedreigend waren en zijn voor beide soorten kapitalisme. Men moet daarvoor te rade gaan bij een derde stroming, de uit de geschiedenis weggeschreven richting van het libertair socialisme.”

Onze verbazing spruit hieruit voort, dat uit wat Pannekoek in *Lenin als Philosoph* omtrent de maatschappelijke verhoudingen in Rusland meedeelt - en wat door Ton Geurtsen correct wordt weergegeven - nu juist blijkt dat en waarom het niet anders had gekund, onder andere vanwege de zwakte der toenmalige Russische bourgeoisie. Bovendien: wij hebben natuurlijk over het anarchisme andere opvattingen dan Geurtsen. Naar onze mening is de anarchistische kijk op de burgerlijke samenleving en zijn de anarchistische denkbeelden omtrent het karakter van een andere, niet kapitalistische maatschappij, het produkt van een samenleving die bezig is zich in kapitalistische richting te ontwikkelen, maar nog op geen stukken na typisch kapitalistisch is. Om die reden zien wij die samenleving niet als een alternatief, noch voor het privé-kapitalisme, noch voor het staatskapitalisme.

Over Pannekoeks brochure *Darwinisme en marxisme* schrijft Ton Geurtsen - en terecht - met veel waardering. Wat wij in de desbetreffende passages missen, is de toevoeging, dat de tekst werd geschreven op een tijdstip, dat de marxisten in Nederland, ook Pannekoek, nog sterk onder invloed stond van Karl Kautsky, wiens interpretatie van Karl Marx, zoals later overtuigend door Karl Korsch zou worden aangetoond, sterk werd beïnvloed door een aan het Darwinisme ontleend gedachtengoed, dat met Marx' kijk op de maatschappelijke ontwikkeling maar weinig gemeen had. Afgezien daarvan onderschrijven wij Geurtsen's woorden, dat Pannekoek “de betekenis van marxisme en darwinisme en hun onderlinge verhouding [niettemin] toegankelijk [wist] te maken voor ieder die in deze invloedrijke theorieën geïnteresseerd is.”

- o -

EEN STAKING BIJ MERCEDES

IN de eerste helft van dit jaar werden bij de Duitse automobiel-gigant Mercedes-Benz diverse maatregelen doorgevoerd waarmee beoogd werd het hoofd te bieden aan de minder gunstige situatie op de automarkt en de moordende concurrentie. Er werden ontslagen aangekondigd, er was sprake van de verplaatsing van bepaalde vestigingen naar het buitenland en inkrimping van de produktie. In de nieuwe Mercedesfabriek in Rastatt werden flexibele werktijden toegepast om de produktiekosten te drukken en de uitbuitingsgraad te verhogen. In andere fabrieken van het concern werden soortgelijke

veranderingen ingevoerd. Later in het jaar ging de directie nog een stap verder. De werkdruk werd opgevoerd. In de fabriek te Wörth, waar lichte vrachtauto's van de lopende band plegen te komen, werd eerder al het aantal arbeidsplaatsen van 15.000 tot 10.000 teruggebracht.

Tijdens de loononderhandelingen in het voorjaar van 1993 was het al duidelijk geworden dat het als gevolg van deze maatregelen in Wörth gedaan was met de sociale vrede. De onrust in de fabriek nam toe. Nooit eerder sprak het personeel zich in zulk een grote meerderheid voor 'waarschuwingsstakingen' uit; nooit eerder waren de arbeiders zo strijdlustig. Voor de eerste keer trokken de arbeiders van Mercedes in optocht door het dorp om voor het huis van de burgemeester te demonstreren.

In de tweede helft van dit jaar tekende zich herstel af. De orders namen toe. Per 1 september j.l. werd daarom voor elke ploeg een werkdag van 8,75 uur ingevoerd en moest er ook op zaterdagen worden gewerkt. Na de ontslagen van de voorafgaande periode werden nu dertig nieuwe arbeiders aangenomen. Omstreeks die tijd - eind augustus - werd bekend, dat Daimler-Benz de afdeling waar kunststoffen gefabriceerd worden wilde verkopen. Van de 880 man personeel aldaar zouden 200 in een andere vestiging van het concern te werk worden gesteld, de overigen zouden in dienst moeten treden van de nieuwe, Franse, eigenaar. Dat leidde ertoe dat op 22 augustus het werk gestaakt werd en dat er in de fabriek gedemonstreerd werd door 3.000 personeelsleden.

Vijfhonderd demonstranten drongen die dag het kantoorgebouw binnen, waar het tot vechtpartijen kwam, echter zonder dat er gewonden vielen. Uiteraard waren zij die op de kunststofafdeling werkten de eersten die aan de, onvoorbereide, spontaan begonnen demonstratie deelnamen. Vervolgens sloten zich de arbeiders van andere afdelingen bij hen aan. De demonstranten toonden zich bereid overuren te maken en op zaterdagen te werken indien de kunststofafdeling niet zou worden verkocht.

Twee weken later, begin september derhalve, werd er gestaakt aan de lopende band. Loonsverlagingen, grotere werkdruk, gewijzigde produktiemethoden, grotere snelheid van de band, dat waren de druppels die de emmer deden overlopen. In hoeverre de arbeiders concessies hebben weten af te dwingen is ons niet bekend. In elk geval duurt de onrust voort bij Mercedes-Benz.

- 0 -

EFFICIENTER MAAR DAARDOOR

VEEL KWETSBAARDER

WE hebben er in *Daad en Gedachte* al meer dan eens op gewezen, dat nieuwe technieken, waardoor de produktiekosten geringer worden en die er, veelal in belangrijke mate, toe bijdragen de bedrijfsvoering efficiënter te maken, tegelijkertijd de desbetreffende fabriek of onderneming kwetsbaarder maken. Soms leidt dat ertoe dat ook door de actie van slechts een gering aantal arbeiders de ganse produktie kan worden stilgelegd.

In de auto-industrie, maar niet daar alleen, wordt hoe langer hoe meer een systeem toegepast dat bekend staat als *work in time* (werk op tijd). Niet langer worden de diverse onderdelen in voorraadmagazijnen gereed gehouden. Bij de produktie ervan wordt rekening gehouden met het tijdstip waarop ze in een bepaalde afdeling vereist worden. Dat spaart de kosten van opslag uit, dat maakt in veel gevallen het transport ervan gemakkelijker en dus goedkoper. Het betekent ook, dat er niet langer om de ver-

langde onderdelen behoeft te worden gevraagd. Ze komen gewoon volgens afspraak: op tijd!

Het systeem biedt uit een oogpunt van efficiency en van kostenbeheersing alleen maar voordelen. Het heeft ook nadelen, meer nog dan de kwetsbaarheid van het bedrijf die we al noemden. Immers indien er grote voorraden in magazijnen liggen van waaruit diverse vestigingen van een onderneming moeten worden bediend, dan kan indien er in de ene vestiging wordt gestaakt in een andere vestiging, zolang de staking zich niet uitbreidt, de produktie voortgang vinden. Indien volgens het systeem van *work in time* van één bepaald punt uit dezelfde onderdelen aan verscheidene vestigingen worden geleverd wordt het anders. Dan zijn er geen voorraden meer. Een actie in een belangrijke onderdelenfabriek kan voor de hele onderneming veel ernstiger gevolgen hebben dan voorheen. De arbeiders daar nemen een sleutelpositie in. Hun macht tegenover de directie is groter geworden.

Een directie die er van mee te praten weet is de directie van het grootste Amerikaanse autoconcern: General Motors. Alle autotypen en modellen van deze onderneming zijn zo ontworpen dat tal van onderdelen voor alle typen geschikt. In een fabriek te Anderson in de staat Indiana, en nergens anders, worden de achterlichten gemaakt die in alle auto's van GM worden gemonteerd.

Toen in die fabriek eind augustus j.l. werd gestaakt om arbeidsplaatsen te behouden die door reorganisatie verloren dreigden te gaan, kwamen praktisch meteen dertien GM-fabrieken bij gebrek aan achterlichten stil te liggen. De directie is daarop onmiddellijk voor de druk van het personeel gezwicht en zegde toe, dat de arbeidsplaatsen behouden zouden blijven.

- o -

HET DAGELIJKS LEVEN IN HET BOLSJEWISTISCHE RUSLAND

ER bestaat een uitgebreide literatuur over de bolsjewistische revolutie en over de politieke en maatschappelijke ontwikkelingen waartoe zij heeft geleid. Er is geen gebrek aan uitvoerige of minder uitvoerige geschriften over de gebeurtenissen van het jaar 1917, over de burgeroorlog, over de opstand in Kronstadt, over de Nieuwe Economische Politiek, over de interne partijstrijd, over de 5-jarenplannen, over de terreur of over de door Moskou gevoerde buitenlandse politiek. Het ontbreekt niet aan historische-, politieke- of economische analyses. Beschrijvingen van het dagelijks leven der bevolking zijn er nauwelijks en waren er tot dusver in het Nederlands al helemaal niet. Daarin is onlangs verandering gekomen met de verschijning van de herinneringen van *Sima Sneevliet* aan de jaren die zij in het Rusland van Stalin en zijn opvolgers heeft doorgebracht!

Sima Sneevliet is de in 1923 in Rusland geboren dochter uit het huwelijk van de jonge *Sima Zjolkovski* en de Nederlandse socialist *Henk Sneevliet* die in april 1942 stierf voor een vuurpeloton van de Duitse bezetter. Haar vader leerde zijn Russische, tweede, vrouw kennen toen hij in het begin van de jaren '20 enige tijd in Moskou vertoefde als afgevaardigde naar een congres van de Comintern. Toen de kleine Sima acht

1) Sima Sneevliet, *Mijn jaren in Stalinistisch Rusland*, Den Haag 1994, Uitg. BZZT6H, 170 blz., 29,50 gulden.

maanden oud was reisde haar moeder de inmiddels naar Nederland teruggekeerde echtgenoot achterna. Nadat Sneevliet partij gekozen had tegen Stalin en vóór Trotzki, Sima Zjolkovski daarentegen een vurig Staliniste bleef, kwam het in 1928 tussen beiden tot een scheiding. In 1929 hertrouwde moeder Sima met de Nederlander Jef Swart, die in het begin van de jaren '30 naar Rusland vertrok. Moeder en dochter reisden hem in 1934 na. Pas in 1988 zou Sima Sneevliet Nederland terugzien, alwaar zij inmiddels woont. De beschrijving van haar Russische ervaringen, die de ervaringen van de doorsnee Russische burger zijn, vormt de hoofdinhoud van haar boek.

Zoals gezegd: het is inderdaad een beschrijving van het dagelijks leven. Sima Sneevliet, die in Rusland een bolsjewistische opvoeding kreeg en daarvan ook vertelt, is desondanks *n i e t* zoals haar moeder door dik en dun in Stalin of in het bolsjewisme blijven geloven. Maar aan haar kritische instelling wijdt ze terloops hier en daar slechts enkele regels. Nergens wordt ook maar een bescheiden begin gemaakt met een historische analyse of met een nader onderzoek van de daarginds heersende produktiewijze. Het gaat over de huisvesting, of liever over het gebrek aan behoorlijke huisvesting en over het gebrek aan tal van andere zaken zoals onder meer goed openbaar vervoer en goede hygiëne. Sima Sneevliet verhaalt van het uitermate zware en moeilijke leven in een land met gigantische mogelijkheden waar een onvoorstelbare armoede heerst voor het overgrote deel van de inwoners.

Wie weten wil hoeveel inspanning Russen zich, zeker tot ver in de jaren vijftig, moesten getroosten om niet meer dan enkele vierkante meters woonruimte te bemachtigen, wie weten wil hoe moeilijk het was om gedurende de oorlog, maar ook al daar vóór en nog geruime tijd erna, aan voedsel te komen en te overleven, wie zich afvraagt wat voor problemen het reizen over Russische afstanden met zich brengt of wat er op bepaalde tijdstippen in Russische winkels wel of niet te koop was, die kan bij Sima Sneevliet terecht.

Van haar verneemt hij in wat voor bittere ellende nog altijd de boeren verkeren, wat voor moeilijkheden zich kunnen voordoen als er kleren nodig zijn, hij leest over de toestand in de ziekenhuizen, over corruptie, over de verhouding tussen de geslachten, enzovoort.

Er zijn ook bladzijden gewijd aan de oorlogsjaren en aan de evacuatie van Moskou naar Sverdlovsk. Maar zij bevatten géén uitvoerige of diepgaande en zeker geen historische schilderingen.

Zeker, de schrijfster verhaalt ook van de terreur, van de arrestaties en de zuiveringen, waarvan ook stiefvader Jef Swart het slachtoffer werd. Maar dat alles beknopt en zonder dat er wordt ingegaan op oorzaken of achtergronden. De lezer verneemt wel dat moeder Sima voor haarzelf en voor haar dochter, vanwege de o zo gevaarlijke familierelaties met een Nederlandse trotskist, de persoonsgegevens moest vervalsen om te overleven tijdens de overal voelbare, heel het bestaan doordringende druk van het systeem.

De schrijfster weet, en dat is begrijpelijk, weinig te vertellen over vader Sneevliet en al helemaal niets over Sneevliet de socialist. Voor zover er enkele woorden aan diens politieke opvattingen en ontwikkeling gewijd worden, zijn ze uiteraard ontleend aan informatie van derden en dat soms niet altijd even nauwkeurig. Achter op de omslag wordt Sneevliet een "verzetsheld" genoemd, waarmee dan wordt verdoezeld dat zijn verzet tegen de bezetter niets te maken had met het patriottische verzet. Dat het anders was blijkt echter wel uit de laatste bladzijden van het boek, alwaar geciteerd wordt uit enkele documenten.

Het boek is verrijkt met een aantal familiefoto's. Op een ervan ziet men de nog zeer jonge Sima wandelen in Amsterdam aan de arm van vader Sneevliet. Er zijn nog enkele opnamen die uit haar Hollandse kindertijd dateren.

Het relaas van de Russische jaren begint in hoofdstuk 2 op bladzijde 20. Van die pagina af leest men de tekst met langzaam toenemende belangstelling. Dat kan niet worden gezegd van de pagina's die voorafgaan. Het eerste hoofdstuk, dat vroege jeugderinneringen bevat en haar kinderjaren in Amsterdam beschrijft, of liever gezegd tracht te beschrijven, is helaas van een jammerlijke onbenulligheid. (C.B.)

- 0 -

GEEN INFORMATIE OVER RUSLAND

Niet zelden krijgen wij als *Daad en Gedachte* tijdschriften toegestuurd, hetzij om er kennis van te nemen, hetzij in de hoop dat alsnog bij ons de basisgedachte van het toegezonden schriftuur postvat. Met belangstelling nemen wij ook van de laatste soort kennis. Immers, in het meest verhullende artikel valt soms nog wel een greintje informatie te ontwaren, al was het maar de informatie dat de schrijver van het bewuste artikel op werkelijke informatie niet gesteld is.

Onder laatstgenoemde categorie valt een nummer van het tijdschrift *Rabotsjaja Avangard* (nummer 2 van september 1994). Het is het maandblad van de 'Onafhankelijke Beweging van Zuid-Rusland' in de stad Voronezj. Zoals de titel van het blad, *Arbeidersvoorhoede*, doet vermoeden, staat deze Onafhankelijke Beweging in de leninistische traditie. In de Russische context is dan alleen nog de vraag interessant, om welke tak van deze traditie het gaat: de door en door vermolmde tak van de huidige Russische Communistische (bolsjewistische) partij en haar bruine bentgenoten, of om een iele spruit in de vorm van een leninistische splinter. Het antwoord op die vraag is snel gevonden. In een artikel over *Wens en werkelijkheid* zet de uitgever van het blad, Andrej Sjoevajev, uiteen waarin zijn groepering verschilt van die van de Zjoeganovs, de Anpilovs en de Andrejeva's, de boegbeelden van de 'officiële' communistische en nationalistische oppositie. Het verschil zit volgens Sjoevajev in het volgende: 'De arbeidersbeweging is de bevrijdingsstrijd van de werkenden; wanneer ze op het niveau van het marxisme wordt gebracht, verkrijgt zij een communistische vorm, wat inhoudt: een volkomen doelgericht karakter. Er kan een arbeidersbeweging bestaan die niet communistisch is, maar een communistische beweging die niet is gegrondvest op de strijd van de werkenden is even onmogelijk als ademen zonder lucht.'

Voor wie het nog niet vermoedde: aan het woord is een trotskist. Een en ander wordt meer dan bevestigd door een complete overdruk van het 'Overgangsprogramma' van de Vierde Internationale van februari 1938. Maar informatie over de Russische situatie hebben we al met al nog steeds niet gevonden. Of het moest zijn, dat "in 1989-1990 de stakingen van de mijnwerkers (werden) gebruikt als de stormram van de compradorenbureaucratie, die het mogelijk maakte dat Jeltsin aan de macht kwam. En nu heeft het regiem de mijnwerkers en vertegenwoordigers van andere beroepen omgekocht ten koste van de extra uitbuiting van de grote massa der werkenden, zodat het een verdeelen heerspolitiek kan voeren".

Het wachten is nu op het moment dat alle arbeiders de *Arbeidersvoorhoede* lezen om dit euvel te verhelpen.

- 0 -